

Oponentský posudek bakalářské práce

Filip Rut – Pojetí viny u Karla Jaspersa

Ústav filosofie a religionistiky, FFUK, srpen 2017

Filip Rut se ve své bakalářské práci zaměřuje na Jaspersovo pojednání o tématu viny ve dvou textech: ve druhém svazku předválečné *Filosofie* (1932) a ve slavném poválečném spisku *Otázka viny* (1946). Autor představuje svou práci jako „pokus o usouvztažnění obou koncepcí“, který je „veden tezí, že v Otázce viny jde o využití a ověření předchozího obecného pojetí viny v konkrétní dějinné situaci poválečného Německa“ (7).

Po krátkém úvodu (část 1) nabízí Filip Rut výklad o Jaspersově pojetí celku bytí jakožto objímajícího (das Umgreifende) a zasazení lidské existence v něm. V této části autor zasvěceně a velmi přehledně představuje základní pojmy Jaspersovy filosofie se zvláštním důrazem na vztah mezi „pobýváním“ (Da-sein) a „existencí“ (Existenz), neboť v Jaspersově systému má vina své místo právě „na hranici mezi pobýváním a existencí“ (12). V závěru druhé části Filip Rut stručně vymezí a vypočte „mezní situace“ u Jaspersa (17n.).

Ve třetí části přichází vlastní výklad o vině, a to nejprve obecně o vině jakožto jedné z mezních situací (19-27), a poté o vině v souvislosti se stavem společnosti poválečného Německa (27-37). V pojednání o vině jako mezní situaci Filip Rut případně upozorňuje, že vina chápána jako možný následek nějakého činu, čili „vina, které je možné se vyvarovat... není vinou ve smyslu mezní situace“ (19). Vina jakožto mezní situace je nutná složka lidského existování, ať už pramení ze skutečnosti, že svůj život vždy utváříme v boji s druhými, ze zapletenosti do riskantních voleb či z toho, že při volbě určitých životních možností svou vlastní existenci o určité možnosti též připravujeme (20-25).

Výklad o *Otázce viny* nabídne kromě slavného rozlišení čtyř pojmů viny (kriminální, politická, morální a metafyzická) několik návrhů, jak propojit jednotlivé pojmy viny s výše uvedenými prameny viny jakožto mezní situace (viz např. str. 30). Propojení textu o vině ze 30. let s *Otázkou viny* vrcholí na str. 36-37, kde autor uvádí do vztahu „existenciální vinu“ s vinou metafyzickou. Zatímco existenciální vina tkví „v nevyhnutelném nedostání nárokům všech existenciálních možností, které mne vyzývají k uskutečnění“, metafyzická vina spočívá „v nedostání nároku na absolutní solidaritu s druhými“ (36). Při provázání těchto dvou pojmů viny autor vychází z předpokladu, podle něhož k „naplnění základní existenciální možnosti“ podstatně patří spolubytí s druhými. Dodává: „toto uskutečnění existence [je] možné pouze ve vztahu ke konkrétnímu druhému při vyloučení ostatních druhých, kteří tak proti mně ve svém utrpení vystupují jako promeškané a nevyslyšené existenciální možnosti mého bytí k nim v absolutní solidaritě s nimi“ (36). Filip Rut proto navrhuje chápat metafyzickou vinu jako „určitý aspekt nebo typ existenciální viny“, a proto mluví o vině „existenciálně-metafyzické“ (37). V samotném závěru autor připomíná, že německé slovo „Schuld“ je v tomto kontextu dobré překládat nejen jako „vina“, ale též jako „dluh“, neboť vina v tomto pojetí není nutně vázána na něco, co jsme spáchali, ale spíš na něco, co zůstáváme dlužni.

Práci Filipa Ruta považuji za zdařilou. O velmi náročné látce pojednává dobře srozumitelným a strukturovaným způsobem, zřetelně formuluje vlastní výkladový příspěvek, totiž pojem „existenciálně-metafyzické viny“, a ukazuje, na jakých předpokladech stojí (totiž na předpokladu chápat existenciální vinu jako podstatně spjatou se vztahem k druhému).

Některé aspekty Jaspersovy filosofie by si snad zasloužily detailnější vysvětlení. Při nezměrnosti této filosofie a stručnosti bakalářské práce to ovšem nepovažuji za nedostatek. Jako čtenáře by mne však zajímalo bližší vyložení tří myšlenek.

Zprvce by bylo možné upřesnit, jak chápe Jaspers „bytí sebou“. V práci opakovaně čteme, že bytí sebou („Selbstsein“) je pozitivní určení existence, ovšem když hledáme, v čem

pozitivnost tohoto určení tkví, najdeme přinejmenším dva modely: jedním je sebeurčení (volba, svoboda, str. 15, 17), druhým je skok víry a spolehnutí na transcendenci, v němž lze „svobodné bytí sebou“ dokonce zakoušet jako „darované transcendenci“ (18). Autor tuto dvojznačnost reflektuje ve velmi zajímavé poznámce 47. Klade se ovšem otázka: jde-li o darované bytí, je možné stále ještě používat slovník „bytí sebou“ („stávání se sebou“)? Nejedná se již o stávání se *jiným* (jak opakovaně naznačuje úvaha o tom, že mezní situace nejsou ty, které měníme my, ale ty, které mění nás)?

Zadruhé je myslím dobré vystavit Jaspersův pojem viny následující námitce: výklad viny jako nutného a strukturního rysu existence někdy uvrhuje existujícího do viny kategoricky a bez bližšího vysvětlení. Když například Filip Rut vysvětluje pojem „existenciální viny“, píše: existenciálních výzev se „nelze chopit všech a nejsou spolu ani obsahově slučitelné“. A pokračuje: „Volba jedné možnosti je tak vždy zradou nějaké jiné... vyslyšení výzvy konkrétního člověka je nevyhnutelně oslyšením jiného člověka“ (23). Platí to opravdu vždy? Je každá volba proviněním? Je pozorný rozhovor s jedním člověkem vždy křivdou spáchanou na jiném? Určitým nedostatkem práce je absence příkladů, na nichž by bylo možné tyto kategorické soudy doložit. Jejich absence je tím více do očí bijící, čím více autor zdůrazňuje „konkrétní“ charakter každé možnosti existence.

Za třetí by bylo dobré blíže upřesnit vztah mezi proviněním, kterého se jedinec může nedopustit, a vinou, která je nutnou součástí existence. Jak jsem již uvedl, Filip Rut obojí zřetelně rozliší: vina, které je možné se vyvarovat, *není* vinou ve smyslu mezní situace (str. 19). O něco později se mezi nimi pokouší najít vztah, když tvrdí, že provinění, jimž se můžeme vyhnout, totiž konkrétní morální viny, *souvisejí* s pojmem viny jako nutné součásti existence (přesněji s „bojem“ a „zapleteností pobývání“, str. 34). Nabízí ovšem, nakolik jsem mu porozuměl, jen částečné vysvětlení tohoto tvrzení (vina jako součást existence je „podmínkou možnosti“ morálního provinění).

Uvedené otázky nejsou kritickými námitkami, nýbrž návrhy témat k diskusi při obhajobě. Práci považuji za velmi zdařilou a navrhuji hodnotit jako **výbornou**.

V Praze, 25. srpna 2017

Jakub Čapek